

ĮMONIŲ RIZIKOS RŪŠYS IR JŲ VALDYMAS TARPTAUTINIUIOSE ATSISKAITYMUOSE

Judita JANIŠAUSKAITĖ, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas,
el. paštas: judita.janisauskaite@vdu.lt

Santrauka

Šiuolaikinėje rinkoje tarptautiniai atsiskaitymai yra neišvengiami, tačiau jie kelia nemažą riziką dėl skirtingų šalių, kultūrų, pažiūrų ir daugelio kitų veiksnių. Kyla klausimas, kaip pasirinkti tinkamas priemones ir metodiką, leidžiančią suvaldyti rizikos lygį kiekvienos įmonės kontekste. Straipsnyje, naudojantis mokslinės literatūros analize ir sinteze, buvo išnagrinėtos rizikos rūšys teoriniu aspektu. Toliau analizuoti atsiskaitymo rizikos nustatymo būdai ir galiausiai identifikuotas efektyviausias atsiskaitymo metodas. Taip pat nustatytos pagrindinės tarptautinių atsiskaitymų rizikos rūšys, su kuriomis verslas susiduria dažniausiai. Išskirtos dvi rizikos valdymo metodų rūšys: kiekybinė ir kokybinė. Nustatyti pagrindiniai tarptautinių atsiskaitymų būdai: mokėjimo pavedimas, inkaso ir dokumentinis akreditivas, kuris, kaip manoma, yra saugiausias atsiskaitymo metodas. Toliau informacija buvo susisteminta ir apibendrinta, pateiktos išvados ir siūlymai įmonėms, vykdančioms tarptautinę prekybą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad nėra vienos universalios metodikos ar taisyklės, kuri efektyviai sumažintų riziką. Pasirenkami rizikos valdymo būdai priklauso nuo konkrečios situacijos ir aplinkybių. Svarbu tinkamai įvertinti esamą situaciją ir pasirinkti efektyviausias priemones, užtikrinančias maksimalų saugumą vykdam tarptautinius sandorius.

Reikšminiai žodžiai: rizika, tarptautiniai atsiskaitymai, valiutos kurso rizika.

Įvadas

Sparčiai vykstant pasaulio globalizacijos procesui, verslas neišvengiamai sudaro sandorius su užsienio įmonėmis. Tarptautinėje prekyboje dažni atsiskaitymai skirtingomis valiutomis, kurie didina rizikos lygį ir daro įtaką bendrai įmonės veiklai. Netinkamai valdoma tarptautinių atsiskaitymų rizika gali paveikti verslo mokumą, pelningumą ar net likvidumą.

Nagrinėjant literatūrą, išskiriamos dvi tarptautinių atsiskaitymų pozicijos: importuotojo ir eksportuotojo. Abiem atvejais svarbu pasirinkti tinkamas priemones rizikai valdyti, nes susiduriama su kitos šalies kultūra, valiutiniiais atsiskaitymais ir sudėtinga įvertinti užsienio partnerio patikimumą. Kyla klausimas, kaip pasirinkti vieną rizikos valdymo metodiką, tinkančią konkrečiai ar specifinei įmonės veiklai.

Tyrimo tikslas – išanalizavus tarptautinių atsiskaitymų būdus ir rizikos rūšis, nustatyti efektyvius būdus šios rizikos valdymo vertinimui.

Iškeltam tikslui pasiekti sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti tarptautinių atsiskaitymų rizikos rūšis teoriniu aspektu.
2. Išnagrinėti tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymo vertinimo būdus.

Tyrimo objektas ir metodai

Tyrimo objektas – rizikos rūšys ir jų valdymas tarptautiniuose atsiskaitymuose. Straipsnį sudaro trys teorinės dalys. Naudota mokslinės literatūros analizė ir sintezė. Pirmoje dalyje išanalizuota lietuvių ir užsienio autorių mokslinė literatūra apie tarptautinių atsiskaitymų būdus, antroje – apie įmonių rizikos sąvoką ir jos rūšis. Trečioje dalyje analizuoti tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymo vertinimo metodai. Susisteminta ir apibendrinta informacija, pateiktos išvados ir siūlymai įmonėms, vykdančioms tarptautinę prekybą.

Tarptautinių atsiskaitymų būdai

Tarptautiniai atsiskaitymai yra būtina tarptautinės prekybos dalis, užtikrinanti finansinių įsipareigojimų vykdymą tarp skirtingų šalių įmonių. Atsiskaitymo būdas pasirinktas, priklausomai nuo daugelio veiksnių, tokių kaip sandorio pobūdis, šalių pasitikėjimas viena kita, rizikos lygis ir teisiniai reikalavimai.

Atliekant tarptautinius atsiskaitymus, gali būti naudojami keli būdai: mokėjimo pavedimas, inkaso arba dokumentinis akreditivas (žr. 1 pav.). Kiekvienas iš šių būdų turi savitas savybes, privalumus ir trūkumus, kurie lemia jų pasirinkimą, priklausomai nuo konkrečios situacijos. Šioje analizėje aptarti šie pagrindiniai atsiskaitymų būdai, siekiant išsamiai suprasti jų taikymo principus ir tinkamumą įvairiuose tarptautinės prekybos kontekstuose.

Visų pirma, mokėjimo pavedimas gali būti atliekamas išankstiniu apmokėjimu, kuris mažiausiai rizikingas iš pardavėjo pozicijos, vykdam sandorį su nepatikimais ar nežinomais pirkėjais. Tačiau visa rizika tenka pirkėjo pozicijai. Įvykdžius išankstinį apmokėjimą, yra rizika, kad prekės bus neišsiųstos arba gautos neatitinkamos būklės. Todėl prieš sudarant sandorį su išankstiniu apmokėjimu, svarbu išanalizuoti padėtį.

Kitas apmokėjimo būdas yra atviroji sąskaita. Šis kredito būdas yra rizikingesnis pardavėjo pozicijai ir saugesnis pirkėjo pozicijoje. Pasak A. Boczeko (2005), pardavėjas išsiunčia prekes su dokumentais, o skolą įskaito į pirkėjo vardu atidarytą debeto sąskaitą. Pagal nustatytas sąlygas pirkėjas sumoka į sąskaitą visą sumą arba gali mokėti dalimis. Šis

atsiskaitymo būdas labiau tinkamas prekybiniams santykiams, kuriuose vyrauja tarpusavio pasitikėjimas ir maža nemokumo rizika. Tačiau šis būdas neužtikrina apsisaugojimo nuo rizikos.

Mokėjimo pavedimas <i>Payment Order</i>	Inkaso <i>Collection</i>	Dokumentinis akreditivas <i>Documentary Letter of Credit</i>
• Išankstinis apmokėjimas <i>Advance Payment</i> • Atsiskaitymas atvirąja sąskaita <i>Open Account Settlement</i>	• Grynas <i>Cash</i> • Dokumentinis <i>Documentary</i>	• Atšaukiamas <i>Revocable</i> • Neatšaukiamas <i>Irrevocable</i> • Nepatvirtintas <i>Unconfirmed</i> • Patvirtintas <i>Confirmed</i>

Šaltinis: sudaryta autorės
Source: Compiled by the author

1 pav. Tarptautinių atsiskaitymų būdai
Fig. 1. Methods of International Settlements

Kitas ir bene seniausias atsiskaitymo būdas yra inkaso. Čia dalyvauja bankas, kuris pagal instrukcijas atlieka mokėjimą. Anot J. Šato (2006), grynųjų inkaso būdu inkasuojami tik finansiniai dokumentai. Pardavėjas dokumentus perduoda pirkėjui, kartu perduodamas teisė ir naudotis prekėmis, nereikalaujamas apmokėjimo. O bankas inkasuoja vekselį.

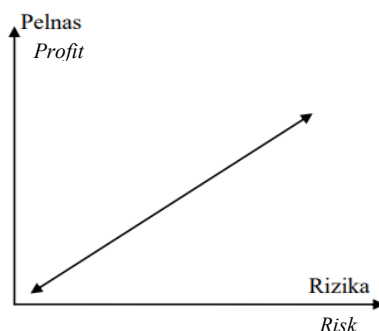
Dokumentinis inkaso būdas yra saugesnis. Bankas pardavėjui suteikia garantiją, kad pirkėjas negalės disponuoti prekėmis, kol nebus įvykdytas apmokėjimas. O pirkėjas apmoka jau už faktiškai gautas prekes. Tačiau naudojantis šiuo būdu prailgėja atsiskaitymo laikas dėl banko procedūrų. Šis būdas labiau naudojamas siekiant apsisaugoti nuo rizikos, nežinant situacijos. Dar saugesnis būdas yra akreditivas.

Anot A. Slavickienės ir L. Jovaišos (2004), akreditivas yra didelio patikimumo atsiskaitymo būdas ir yra plačiai naudojamas tarptautinių atsiskaitymų atveju pasaulyje. Mokėjimas yra vykdomas pirkėjo prašymu pagal iš anksto sudarytą kontraktą. Akreditivas yra banko išleistas dokumentas, pagal kurį bankas įsipareigoja atlikti apmokėjimą pardavėjui, kai pardavėjas pateikia kontrakte nustatytas sąlygas atitinkančius dokumentus. Pagal saugumo lygį yra išskiriamos akreditivo rūšys: atšaukiamas, neatšaukiamas, nepatvirtintas ir patvirtintas. M. Melvin ir S. Norrbin (2012) teigia, kad dokumentinis akreditivas užsienio prekyboje padeda sandorio šalims rasti kompromisą dėl priimtinos atsiskaitymo formos. Šis mokėjimo įrankis suteikia didžiausią apsaugą abiem šalims, o jo kaina yra prieinama. Pastaruoju metu dokumentinis akreditivas vis dažniau naudojamas tarptautiniuose sandoriuose. M. Auboin ir M. Engemann (2014) taip pat mano, kad akreditivas pasaulinėje praktikoje yra laikomas patikimiausiu atsiskaitymo būdu, kuris yra naudingas ir patikimas abiem sandorio šalims. Pagrindinis akreditivo privalumas yra tai, kad jame dalyvauja trečioji šalis – bankas, kuris išleidžia akreditivą ir kontroliuoja visus mokėjimus pagal jį.

Taigi, vienas saugiausių tarptautinių atsiskaitymų būdų yra dokumentinis akreditivas. Priklausomai nuo pageidaujamo saugumo lygio, galima pasirinkti dokumentinio akreditivo rūšį. Tai ypač rekomenduojama įmonėms, kurios sudaro naujus ir dar nepatikimus sandorius su užsienio partneriais. Tačiau jeigu bendradarbiavimas jau nusistovėjęs ir partneris laikomas patikimu, galima rinktis paprastesnius atsiskaitymo būdus, tokius kaip mokėjimo pavedimas ar inkaso. Tarptautinės prekybos finansavimo būdai skiriasi atsižvelgiant į tai, kiek jie yra priimtini eksportuotojui ir importuotojui bei kokį vaidmenį juose atlieka finansiniai tarpininkai, tokie kaip bankai ar kitos institucijos. Be to, svarbūs veiksniai renkantis finansavimo priemonę yra su ja susijusi rizika ir kaina. Pagrindinis iššūkis – rasti tokį atsiskaitymo būdą, kuris už mažiausią kainą maksimaliai sumažintų sandorio riziką. Pavyzdžiui, atvira sąskaita yra pigiausias ir paprasčiausias finansavimo būdas, tačiau eksportuotojui jis yra pats rizikingiausias. Todėl atsiskaitymo metodo pasirinkimas priklauso nuo rizikos lygio ir aplinkybių įvertinimo.

Įmonių rizikos rūšys tarptautiniuose atsiskaitymuose

Rizikos sąvoką autoriai apibūdina labai skirtingai, tačiau kalbant apie tarptautinius atsiskaitymus išrinkti labiausiai ją atspindintys apibrėžimai. G. Giliauskienė (2002) teigia, kad tai „netikrumas, susijęs su laukiamu pelnu. Riziką išmatuoti labai sunku, kadangi pati rizika reiškia galimybę nepageidaujamam įvykiui, o ją išmatuoti galima įvertinant įvykio tikimybę – tai galimybė įvykiui įvykti“. Iš šio apibrėžimo galima manyti, kad rizika susijusi su nepalankia situacija, tačiau kiti autoriai įžvelgia ir teigiamų savybių. Pavyzdžiui, A. V. Rutkausko (2001) nuomone, rizika, kuri daro įtaką veiklos procesui, grasindama sumažinti ar padidinti tos veiklos efektyvumą. Tai reiškia, kad rizika yra neuztikrintumas, kuris gali atnešti tiek neigiamą, tiek teigiamą rezultatą.

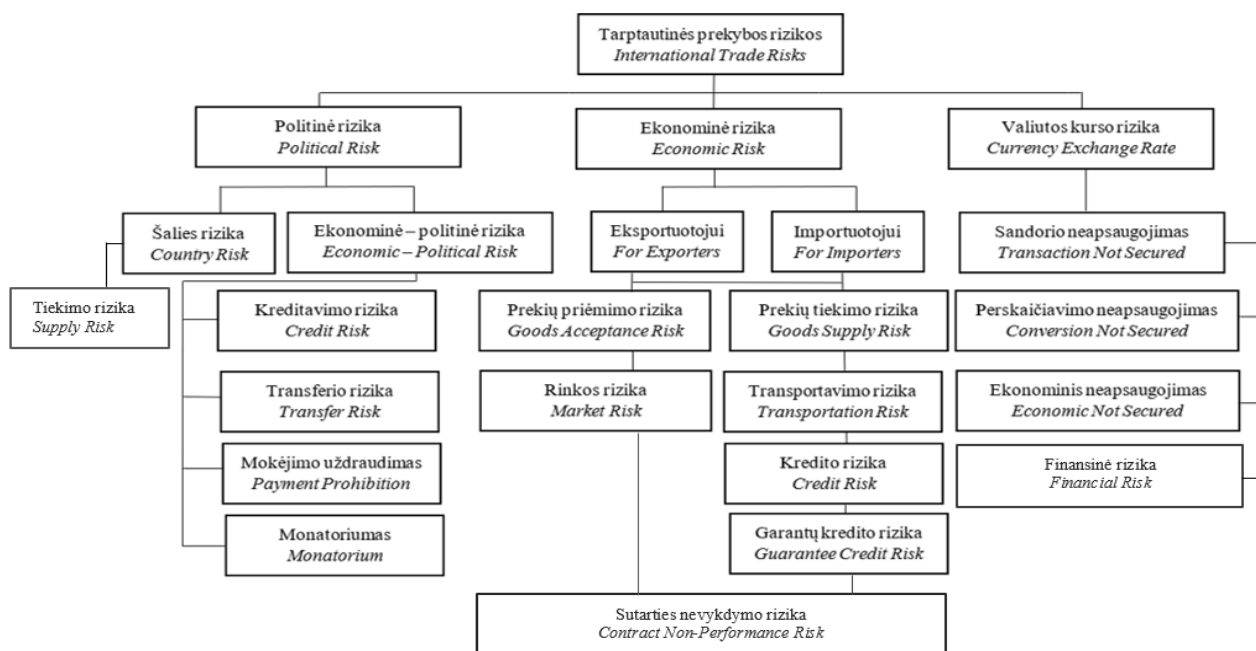

Šaltinis: sudaryta pagal Startienė (2007)
Source: Compiled by the author

2 pav. Pelno priklausomybė nuo rizikos
Fig. 2. Profit Dependence on Risk

Šiandieniniame pasaulyje, kai technologijos sparčiai vystosi, rizika yra neišvengiama kiekvieno verslo dalis, todėl ypač svarbu ją efektyviai valdyti. Visiškai eliminuoti rizikos neįmanoma, tačiau galima pasirinkti verslo savininkų pageidaujamą rizikos ir pelningumo lygį (žr. 2 pav.). Kaip matoma paveiksle, minimizuojant rizikos lygį, pelningumas tiesioginiu ryšiu taip pat bus labai minimalus. Per daug sumažinus rizikos lygį, verslo subjektas gali patirti netgi nuostolių. Tačiau didėjant rizikos lygiui, analogiškai didėja ir pelnas.

Analizuojant vieną iš rizikos sričių – tarptautinių atsiskaitymų riziką, V. Snieška (2001) išskiria rūšis, su kuriomis dažniausiai tenka susidurti tarptautiniuose atsiskaitymuose: tai kredito, politinė ir valiutinė rizika. G. Startienė (2007) pateikia gilesnę analizę. Remiantis autorių (Snieška, 2001; Startienė, 2007) nuomonėmis yra sudaromas tarptautinių atsiskaitymų rizikos skirstymo paveikslas (žr. 3 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės
Source: Compiled by the author

3 pav. Tarptautinių atsiskaitymų rizikos skirstymas
Fig. 3. Classification of Risks in International Settlements

Politinė rizika kyla esant politiniams neramumams, įstatymų pokyčiams ar kitiems nestabilumo veiksniams šalyje. Tokia rizika gali paveikti tiek eksportuotoją, tiek importuotoją. G. Startienė (2007) išskiria kelis šios rizikos valdymo būdus: šalių ataskaitų analizę ir rizikos indekso vertinimą. Tačiau efektyvesniu laikomas ekonominių rodiklių (pavyzdžiui, BVP, biudžeto deficitas, grynosios investicijos, BNP, valiutos kursas) stebėjimas. Nors šie rodikliai gali signalizuoti apie padidėjusią riziką, tiksliai ją įvertinti dažnai yra sudėtinga. Pagrindinės apsaugos priemonės – importo ir šalies rizikos draudimas bei akreditivas. Politinė rizika dažnai kyla iš šalies rizikos bei ekonominės-politinės rizikos. Pastarąją sudaro kreditavimo, transfero rizikos, mokėjimo uždraudimai bei moratoriumai. Šiuolaikinėje

situacijoje įmonės dažnai susiduria su politine rizika, pavyzdžiui, Rusijoje dėl karinių veiksmų, kai taikomi mokėjimo ribojimai ar kitos finansinės sankcijos.

Kita kategorija – įmonės ekonominė rizika. Vykdančią tarptautinę prekybą, svarbiausias dokumentas yra kontraktas. Priklausomai nuo jo rūšies ir sąlygų, yra sudaromi visi kiti dokumentai. Kontraktai yra sudaromi pagal INCOTERMS sąlygas, kurios reguliuoja santykį tarp pirkėjo ir pardavėjo. Šios sąlygos paskirsto išlaidas bei riziką, kuri yra susijusi su sudaromu kontraktu. Ekonominė rizika, kaip ir minėta anksčiau, gali kilti iš eksportuotojo ir importuotojo pozicijos. Eksportuotojo pozicijoje rizika kyla dėl prekių priėmimo ir rinkos. Importuotojo pozicijoje susiduriama su daugiau niuansų, tai: prekių tiekimas, transportavimas, kreditas, garantų kreditas. Anot A. X. Hou (2013), ekonominė rizika yra susijusi su šalies finansine būkle ir gebėjimu grąžinti skolas. Ekonominių rodiklių pokyčiai užsienio šalyje, tokie kaip BVP, nedarbas, perkamoji galia, infliacija ir kt., yra svarbūs ekonominės rizikos matavimams.

Dažniausiai sutinkama trečia kategorija – valiutos kurso rizika. Jai priklauso sandorio neapsaugojimas, perskaičiavimas bei ekonominis neapsaugojimas. J. P. Patel (2014) nurodo, kad šią riziką lemia infliacija, palūkanų normos, mokėjimų balansas, makroekonominiai veiksniai bei spekuliacija.

Mokslinėje literatūroje galima rasti ir kitokių tarptautinių atsiskaitymų rizikos skirstymo būdų. A. Boczeko (2005) sukonkrečina apibrėžimą ir pažymi tik valiutos kurso bei šalies riziką. Pavyzdžiui, S. Kropas ir V. Katkus (1998) kalba plačiau ir išskiria tiekimo rizikos aspektus: kiekybinį, kokybinį, laiko ir kainos. Tai reiškia, kad tiekimo rizika labiau susijusi su pagaminimu ir pristatymu. Galima susidurti su pristatomo kiekio trūkumu, nekokybiškomis prekėmis, pristatymo uždelsimu bei kainos pasikeitimais. S. Adrian (2008) teigia, kad yra rinkos, kainos, palūkanų normų bei operacinė rizikos.

Apibendrinant, Lietuvos ir užsienio autorių (Kropas, Katkus, 1998; Snieska, 2001; Boczeko, 2005; Startienė, 2007; Adrian, 2008) tyrimai leidžia identifikuoti pagrindines tarptautinių atsiskaitymų rizikas, su kuriomis susiduria įmonės. Žinant, kokios tarptautinių atsiskaitymų rizikos rūšys egzistuoja, galima pradėti ieškoti rizikos valdymo vertinimo būdų bei metodų. Pagrindinė problema, su kuria susiduria tarptautinę prekybą vykdančios įmonės, yra tai, kad nėra pateikiama viena aiški metodika, kurią galima pritaikyti kiekvienoje įmonėje. Todėl toliau straipsnyje analizuojami tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymo vertinimo būdai, kurie apskritai yra taikomi Lietuvos įmonėse.

Tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymo vertinimo būdai

Rizikos valdymą, kaip procesą, autoriai apibrėžia gana skirtingai. Pavyzdžiui, V. Navickas (2001) teigia, kad tai specifinė mikroekonomikos sritis, reikalaujanti įmonės teorijos, draudimo, ūkinės veiklos analizės žinių, matematinių metodų taikymo ekonominiuose sprendimuose. S. Liučvaičio (2002) nuomonė šiek tiek skiriasi: šis autorius teigia, kad rizikos valdymas – tai procesas, kuris apima rizikos, nuo kurios manoma, nėra apsaugota įmonė, atpažinimą, nuostolių nuo šios rizikos dydžio ir dažnumą, apskaičiavimą bei geriausio būdo kiekvienai rizikai sumažinti nustatymą.

Literatūroje yra sutinkami dvejopai rizikos valdymo vertinimo būdai: kokybiniai ir kiekybiniai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Rizikos valdymo vertinimo būdai

Table 1. Risk Assessment Methods

Kokybiniai metodai <i>Qualitative Methods</i>	Kiekybiniai metodai <i>Quantitative Methods</i>
Lūžio taško analizė <i>Break-even Analysis</i>	Patikimumo ekvivalentų naudojimas <i>Use of Reliability Equivalents</i>
Jautrumo analizė <i>Sensitivity Analysis</i>	Diskonto normos naudojimas <i>Use of Discount Rate</i>
Analizė pagal scenarijus <i>Scenario Analysis</i>	x
Atsipirkimo laiko <i>Payback Period Analysis</i>	x
Tikimybių naudojimo <i>Use of Probabilities</i>	x
Monte Karlo imitacinis modeliavimas <i>Monte Carlo Simulation</i>	x

Kaip matoma lentelėje, kokybinių metodų yra daugiau, jais yra nustatomi rizikos šaltiniai, pasireiškimas laiko prasme, taip pat įvertinamas rizikos poveikis produkto parametrams. Kiekybiniais rizikos vertinimo būdais rizika yra išmatuojama konkrečiai – skaičiais.

Lūžio taško analizės metodas leidžia nustatyti pardavimų apimtį, kuriai esant įmonė padengia veiklos išlaidas. Šis metodas plačiai naudojamas ir suteikia galimybę grafiškai stebėti įmonės pajamų bei sąnaudų kitimo tempą. Tačiau, pasak V. Aleknevičienės (2004), šis metodas turi trūkumų: jis remiasi periodišku ir ignoruoja būsimų pinigų srautų dabartinę vertę.

Jautrumo analizė atliekama remiantis anksčiau atliktos kokybinės analizės rezultatais. Anot V. Aleknevičienės (2004), jautrumo analizė yra rizikos vertinimo metodas, leidžiantis nustatyti rezultatų kintamumą, kai pasikeičia vienas parametras, ir įvertinti projekto jautrumą įvairiems kintamiesiems.

Scenarijų analizė grindžiama galimų pinigų srautų modeliavimu, pasirenkant tris projekto įgyvendinimo sąlygų variantus: pesimistinį, optimistinį ir labiausiai tikėtiną. Šis metodas turi trūkumų: nagrinėjami tik keli galimi projekto rezultatai, nors jų gali būti daug daugiau. Be to, gauti rezultatai dažnai būna nerealiūs ir nepatikimi, nes mažai tikėtina,

kad visi reiškiniai vienu metu bus tik blogiausi arba tik geriausi. Rizikos laipsnį parodo optimistinio ir pesimistinio variantų grynųjų dabartinių verčių skirtumas – kuo jis didesnis, tuo projektas rizikingesnis.

V. J. Žilinskas (2009), nagrinėdamas investicinių projektų atsipirkimo laiko metodą, pažymi, kad įmonė gali nustatyti maksimalų leistiną atsipirkimo laikotarpį ir priimti pasiūlymą tik tada, jeigu jo atsipirkimo laikotarpis yra trumpesnis nei nustatytas.

Tikimybių naudojimo metodas rizikos nustatymui yra būdas įvertinti galimus įvykius, jų pasekmes ir tikimybę, kad jie įvyks. Visų pirma identifikuojami galimi rizikos veiksniai, kiekvienam įvykiui priskiriama tikimybė ir vertinamas jo poveikis. Remiantis analizės rezultatais, priimami sprendimai dėl rizikos mažinimo priemonių.

Monte Karlo metodas apima matematinio modelio sudarymą su neapibrėžtomis parametru reikšmėmis. Žinant projekto parametru tikimybių pasiskirstymą ir jų tarpusavio priklausomybę (koreliaciją), galima gauti projekto rezultatų pasiskirstymą. Metodo esmė – siekiant įvertinti rezultatų kintamumą, parametrams suteikiamos atsitiktinės reikšmės ir tikimybės, sudaromos įvairios parametru kombinacijos, pasižyminčios didele įvairove.

Monte Karlo metodas yra itin galingas rizikos vertinimo įrankis, tinkamas bet kokiame investicijų portfeliiui, nepriklausomai nuo jo sudėtingumo ar netipinių savybių. Šis metodas dažniausiai taikomas, kai paprastesni vertinimo būdai nėra pakankamai tikslūs ar tinkami.

Patikimumo ekvivalentų naudojimo metodas grindžiamas praktiniu panaudojimu. Kiekvienais metais nustatomas patikimumo ekvivalentas, visų pirma diskontuojant būsimas investicijų pinigų srautus naudojant laisvą nuo rizikos diskonto normą. Sekančių metų pinigų srautams šis ekvivalentas yra mažinamas, nes patikimumo ekvivalentų taikymas tiesiogiai susijęs su rizika.

Diskonto norma yra naudojama skaičiuojant būsimus pinigų srautus. Šio metodo privalumai yra: universalus panaudojimas, galimybė modifikuoti, gebėjimas parodyti realią rinkos vertę. Tačiau diskonto normos naudojimo rezultatai priklauso nuo grynųjų pinigų prognozių tikslumo, todėl finansiniai duomenys yra labai svarbūs. Taip pat modelis reikalauja daug duomenų ir informacijos, kas gali apsunkinti jo naudojimą.

Išanalizavus tarptautinių atsiskaitymų būdus ir rizikos rūšis, galima teigti, kad šios rizikos valdymui svarbu pasirinkti tinkamus vertinimo metodus, kurie padėtų efektyviai nustatyti ir sumažinti riziką. Atliktas tyrimas atskleidė dažniausiai naudojamus tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymo vertinimo metodus. Šie metodai padeda ne tik nustatyti rizikos laipsnį, bet ir įvertinti galimus finansinius rezultatus skirtingomis sąlygomis. Kiekvienas iš jų pasižymi specifinėmis taikymo galimybėmis, privalumais ir ribotumais, todėl jų pasirinkimas priklauso nuo analizės tikslų, duomenų prieinamumo ir projektų sudėtingumo. Apibendrinant, norint efektyviai valdyti tarptautinių atsiskaitymų rizikas, būtina atlikti nuodugnią analizę, įvertinti rizikos lygį ir pasirinkti atitinkamus vertinimo metodus, kurie leistų priimti pagrįstus sprendimus ir sumažinti galimas finansines grėsmes.

Išvados

1. Atlikus tarptautinių atsiskaitymų rizikos teorinę analizę, paaiškėjo, kad įmonės, vykdančios tarptautinę veiklą, susiduria su įvairiomis rizikos formomis, kurios gali turėti esminės įtakos finansiniams rezultatams ir veiklos stabilumui. Pagrindinės identifikuotos rizikos kategorijos – tai šalies, ekonominė ir valiutos kurso rizika. Šalies rizika kyla dėl politinio nestabilumo ar ekonominių pokyčių šalyje, ekonominė rizika siejasi su sutartinių įsipareigojimų vykdymu bei rinkos sąlygomis, o valiutos kurso rizika susijusi su neprognozuojamais valiutų svyravimais. Be šių, mokslinėje literatūroje taip pat išskiriamos tiekimo, operacinė, rinkos ir kitos papildomos rizikos formos.

2. Rizikos valdymo vertinimas apima įvairius metodus, leidžiančius įvertinti ir sumažinti galimus nuostolius. Pagrindiniai vertinimo būdai skirstomi į kokybinius ir kiekybinius. Kokybiniai metodai padeda identifikuoti rizikos šaltinius, o kiekybiniai leidžia tiksliau ją išmatuoti. Tarp kiekybinių metodų dažniausiai taikomi lūžio taško, jautrumo, scenarijų analizės, tikimybių ir Monte Karlo metodai. Be to, plačiai naudojami patikimumo ekvivalentų bei diskonto normos metodai. Nors kiekvienas metodas turi savo privalumų ir trūkumų, jų taikymas priklauso nuo konkrečios situacijos ir turimų duomenų.

Literatūra

1. Adrian, Š. (2008). Settlement/payments risk. *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 17(3).
2. Aleknevičienė, V. (2004). *Įmonės finansų valdymas*. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
3. Auboin, M., & Engemann, M. (2014). Testing the trade credit and trade link: Evidence from data on export credit insurance. *Review of World Economics*, 150(4), 715–743.
4. Boczeko, A. (2005). International payment risk. *Financial Management*, 5, 35–36.
5. Giliauskienė, G. (2002). *Finansai ir mokesčiai: Paskaitų konspektas*. Vilnius: Vilniaus kooperacijos kolegija.
6. Hou, X. (2013). Risk management in international business. *Risk Management*, 27, 23–24.
7. Kropas, S., & Katkus, V. (1998). *Banko tarptautinės operacijos*. Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
8. Liučvaitis, S. (2003). Rizikos valdymas ir jos analizės svarba verslo plėtotei.
9. Melvin, M., & Norrbom, S. (2012). *International money and finance*. London: Academic Press.
10. Navickas, V. (2001). *Valdymo kontrolė tarptautinėse firmose*. Technologija.

11. Patel, J. P. (2014). Factors affecting currency exchange rate, economical formulas and prediction models. *International Journal of Application or Innovation in Engineering & Management*.
12. Rutkauskas, A. V. (2001). Regiono rizikos monitoringo parengimo problemos.
13. Slavickienė, A., & Jovaišas, L. (2004). Tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymas. *Jaunasis mokslininkas*, 2004.
14. Snieška, V. (2001). *Rizikos vertinimas tarptautiniame versle*. Vilnius: Verslas, vadyba ir studijos.
15. Startienė, G. (2007). *Tarptautiniai atsiskaitymai*. Kaunas: Technologija.
16. Šatas, J. (2006). *Tarptautiniai atsiskaitymai*. Vilnius: Eugrimas.
17. Žilinskas, V. J. (2010). Investicinių projektų optimalios atrankos metodas. *Verslas, vadyba ir studijos 2009: Mokslo darbai*, 21–36.

TYPES OF BUSINESS RISKS AND THEIR MANAGEMENT IN INTERNATIONAL SETTLEMENTS

Abstract

In the modern market, international payments are inevitable, but they pose significant risks due to different countries, cultures, views, and many other factors. The question arises of how to select the appropriate tools and methodology to manage the risk level within each company's context. In this article, using systematic scientific literature analysis and synthesis, as well as graphical analysis, the types of risks were examined from a theoretical perspective. The methods for determining payment risks were then analyzed, and ultimately the most effective payment method was identified. Additionally, the main types of international payment risks that businesses most commonly encounter were determined. Two types of risk management methods were identified: quantitative and qualitative. The primary international payment methods identified include payment orders, collection, and documentary credit, which is considered the safest payment method. The information was then systematized and summarized, and conclusions and recommendations were made for companies engaged in international trade. The study results revealed that there is no single universal methodology or rule that effectively reduces risk. The chosen risk management methods depend on the specific situation and circumstances. It is crucial to properly assess the current situation and select the most effective tools to ensure maximum security when carrying out international transactions.

Keywords: risk, international settlements, currency exchange risk.